

Lemmikkituotteisiin, koiran ulkokorvan tulehdukseen ja korvahuuhteisiin liittyvä osaaminen apteekeissa

→ **Johanna Kiili**

Proviisoriopiskelija
Farmasian laitos
Itä-Suomen yliopisto

→ **Niina Karttunen***

Yliopistonlehtori, FäT
Farmasian laitos
Itä-Suomen yliopisto
PL 1627
70211 Kuopio
niina.karttunen@uef.fi

*Kirjeenvaihto

TIIVISTELMÄ

Johdanto: Apteekeissa myydään yleisesti lemmikkien hoitoon tarkoitettuja lääkkeitä ja vapaan kaupan tuotteita, joista on rajallisesti saatavilla tutkittua tietoa. Farmaseuttien ja proviisorien perusopintoihin Suomessa ja muualla kuuluu vähän eläimiin liittyviä opintoja. Ulkokorvan tulehdus on koirilla yleinen vaiva, jonka tärkeä tukihoido on korvien puhdistaminen esimerkiksi apteekista saatavilla korvahuuhteilla. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää apteekkien henkilökunnan lemmikkituotteisiin liittyvää osaamista ja koulutusta yleisesti sekä tarkemmin koiran ulkokorvan tulehduksiin ja korvahuuhteisiin liittyvää osaamista.

Aineisto ja menetelmät: Kaikkiin Suomen apteekkeihin lähetettiin puolistrukturoitu sähköinen kyselylomake, johon toivottiin vastaajiksi lemmikkituotevastaavia. Vastauksia tuli 128 kappaletta, ja vastausprosentti oli 16. Aineistosta analysoitiin jakaumia ja prosenttiosuuksia suhteutettuna muun muassa apteekkien reseptuuriin. Tilastollisessa tarkastelussa käytettiin khiin neliö -testiä.

Tulokset: Lemmikkituotteista parhaiten hallittiin oraaliset loislääkkeet, sillä suurin osa arvioi aihealueen osaamisen hyväksi (n=126, 98 %). Heikoimpana osa-alueena pidettiin rauhoittavia valmisteita. Reseptuuriltaan suuremmissa (>90 000) apteekeissa kävi useammin tuote-edustajia ja osallistuttiin enemmän koulutukseen kuin pienemmissä apteekeissa (p<0,001). Apteekkien henkilökunnan mukaan korvatulehdusten yleisimpiä aiheuttajia ovat kosteus (n=73, 57 %), allergiat (n=57, 45 %) ja luppakorvaisuus (n=40, 31 %). Koiran korva-vaivoihin apua hakevalta asiakkaalta kysyttiin yleisimmin oireista (n=330, 79 % kysymyksistä), mutta koiran rotuun, sairauksiin tai käyttäytymiseen kiinnitettiin asiakastilanteissa vähän huomiota. Korvahuuhteiden käyttöaiheista apteekkien henkilökunta tunnisti parhaiten antiseptiset (n=65, 51 %) ja puhdistavat (n=46, 36 %) tuotteet, mutta korvahuuhteiden varsinaiset vaikuttavat aineet tunnistettiin heikosti.

Johtopäätökset: Eläinten terveydenhoitoon liittyvää koulutusta ja tietokantoja tulisi kehittää, jotta kaikenkokoisista apteekeista olisi mahdollista osallistua koulutuksiin ja tietoa löytyisi työntekijöiden tarpeisiin helposti. Tulosten perusteella koiran ulkokorvan tulehduksen hoitoon liittyvä neuvonta liittyy pääasiassa oireiden lievittämiseen. Apteekeissa tulisi myös varmistaa, että eläinlääkäri on tutkinut eläimen ja korvatulehdukselle altistavat tekijät on selvitetty, jotta eläinlääkärin ohjeita voidaan tukea ja katkaista mahdollinen korvatulehduskierre. Lisäksi tulisi hallita korvahuuhteiden vaikuttavien aineiden ominaisuudet ja ymmärtää niiden tärkeimmät käyttökohteet.

Avainsanat: koiran ulkokorvan tulehdus, canine otitis externa, korvahuuhteet, lemmikkituotteet

JOHDANTO

Suomessa on noin 800 000 koiraa ja niiden merkitys perheenjäsenenä on kasvanut viime vuosikymmeninä (Kennelliitto 2018). Lemmikkien terveydenhoitoon liittyvän tiedon hallitseminen on yhä tärkeämpää myös apteekeissa (O’ Driscoll ym. 2014, Young ym. 2017). Apteekkien palveluvalinnasta löytyy usein lemmikkien hoitoon tarkoitettuja lääkkeitä ja vapaan kaupan tuotteita (myöhemmin lemmikkituotteita), mutta farmaseuttisen henkilökunnan peruskoulutukseen kuuluu vähän eläinten terveydenhoitoon liittyvää opetusta Suomessa ja muualla (Ceresia ym. 2009, O’ Driscoll ym. 2014, Frankel ym. 2016, Young ym. 2017). Eläinten lääkintään liittyvää koulutusta ovat apteekeille tarjonneet esimerkiksi Farmasian Päivät, Eläinlääkäripäivät, lääkeyritykset, tukku-liikkeet ja täydennyskoulutuskeskukset. Apteekkien yleinen koulutusaktiivisuus vaikuttaa henkilökunnan mahdollisuuksiin täydentää lemmikkituotteisiin liittyvää osaamista, sillä helposti saatavilla olevaa, objektiivista ja tutkittua tietoa eläinlääkkeistä on vähän saatavilla ihmislääkkeisiin verrattuna.

Korvaoireet ovat koirilla yleisiä. Ulkokorvantulehduksen (otitis externa) esiintyvyys vaihtelee 5 prosentin ja 13 prosentin välillä Englannissa ja Yhdysvalloissa (Kaimio ym. 2017). Eläinlääkärin vastaanotolla käyneistä koirista arviolta 10–20 prosenttia on kärsinyt ulkokorvantulehduksesta (Angus 2005, Zur ym. 2011) ja englantilaisen tutkimuksen (O’ Neill ym. 2014) mukaan se on koirien yleisin sairaus. Ulkokorvantulehdus (otitis externa) viittaa ulkokorvan paikalliseen vaivaan, mutta sen taustalla vaikuttavat usein monimutkaiset tekijät (Jacobson 2002, Huang ym. 2009, Harvey ja Paterson 2014). Ulkokorvantulehduksen onnistunut hoito edellyttää huolellisen eläinlääkärin suorittaman tutkimuksen, jossa selvitetään primäärit ja sekundääriset aiheuttajat sekä tunnistetaan altistavat ja ylläpitävät tekijät (Kaimio ym. 2017).

Lääkepolitiikka 2020 -julkaisun (2011) mukaan eläimille tarkoitettujen mikrobilääkekuurien käyttöä on seurattava ja niihin liittyviä tukihaittoja kehitettävä. Eviran suositusten (2016) mukaan ulkokorvantulehdusta tulisi hoitaa mikrobilääkkeillä vasta niissä tapauksissa, joissa korvan sytologisesta näytteestä löytyy tulehdussoluja. Mikrobin liikakasvun yhteydessä tulisi käyttää systeemisiä glukokortikoideja ja puhdistaa korvaa paikallisantiseptillä. Korvien puhdistamiseen käytetään yleisesti apteekeissa myytäviä korvahuuhteita, jotka sisältävät antimikrobisten ainesosien lisäksi vahaa irrottavia ja korvakäytävää kuivattavia ainesosia (Jacobson 2002, Nuttal ja

Cole 2004, Paterson 2016). Korvahuuhteisiin liittyvä oikeanlainen opastus apteekeissa tehostaa niiden käyttöä ja siten parantaa ulkokorvantulehduksen hoitoa. Jos korvaoireita ei tunnisteta eikä hoideta oikein, voivat korvaongelmat kroonistua (Angus 2005, Kaimio ym. 2017). Apteekkien henkilökunnan tulisikin varmistaa, että korvataulehduspotilas on eläinlääkärin hoidossa, sekä opastaa asiakkaita käyttämään korvahuuhteita oikein lääkehoidon tukihaittona toistuvien infektioiden ennaltaehkäisemiseksi.

Eläinten lääkintään liittyvää osaamista, tiedon hankintaa tai lemmikkien itsehoitotuotteisiin liittyvää neuvontaa apteekeissa on tutkittu hyvin vähän Suomessa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää apteekkien työntekijöiden lemmikkituotteisiin liittyvää osaamista ja koulutusta sekä tarkemmin koiran ulkokorvan tulehdukseen ja korvahuuhteisiin liittyvää osaamista.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Aineisto kerättiin apteekkien lemmikkituotevastaville suunnatulla kyselyllä helmikuussa 2018 (**Liite 1**). Kysely oli kaksiosainen ja sisälsi sekä strukturoituja kysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Ensimmäisen osion tarkoituksena oli selvittää, millaista osaamista apteekkien henkilökunnalla on lemmikkien terveydenhoidosta ja miten siihen liittyvää tietoa hankitaan erikokoisissa apteekeissa. Toisessa osiossa kerrotettiin henkilökunnan käsityksiä koiran ulkokorvantulehduksesta ja korvahuuhteiden käytön opastamisesta. Kysely lähetettiin Suomen kaikkiin 812:een apteekkiin. Vastajaiksi toivottiin ammattiryhmästä riippumatta työntekijää, joka vastaa lemmikkituotteista tai on aiheesta muutoin kiinnostunut. Aineistoa käsiteltiin Microsoft Office Excel -laskentaohjelmalla ja SPSS-tilasto-ohjelmalla (SPSS for Windows, versio 21.0). Vastauksista analysoitiin jakaumia sekä prosenttiosuuksia ja vastauserojen tilastollisen merkittävyyden tarkastelussa hyödynnettiin khiin neliö-testiä. Tilastollisesti merkittävänä pidettiin p-arvoja, jotka olivat pienempiä kuin 0,05.

TULOKSET

Vastauksia kyselyyn tuli yhteensä 128 kappaletta ja vastausprosentti oli 16. Suurin osa vastaajista oli farmaseutin tai proviisorin tutkinnon suorittaneita (**Taulukko 1**). Vastauksia tuli melko tasaisesti erikokoisista apteekeista, mutta alueellisesti eniten vastauksia tuli Etelä-Suomesta. Osa vastaajista ei ilmoittanut apteekin reseptuuria (n=5, 4 %) tai sijaintialuetta (n=12, 9 %).

Taulukko 1. Vastaajien ammattiryhmät sekä apteekkien reseptuuri- ja sijaintitiedot.

Ammattiryhmä	n (%)	Reseptuuri	n (%)	Sijainti	n (%)
Farmaseutti	99 (77 %)	Alle 30 000	16 (12 %)	Etelä-Suomi	42 (33 %)
Proviisori	14 (11 %)	30 000–60 000	28 (22 %)	Länsi-Suomi	24 (19 %)
Apteekkari	5 (4 %)	60 000–90 000	28 (22 %)	Itä-Suomi	19 (15 %)
Farmanomi*	5 (4 %)	90 000–120 000	27 (21 %)	Pohjois-Suomi	11 (9 %)
Tekninen apulainen	2 (2 %)	120 000–150 000	12 (9 %)	Lounais-Suomi	12 (9 %)
Muut	3 (2 %)	Yli 150 000	12 (9 %)	Lappi	8 (6 %)

*sisältää myös lääketyöntekijät

Lemmikkituotteisiin liittyvä osaaminen

Kaikissa kyselyyn osallistuneissa apteekeissa myytiin lemmikkituotteita, ja valikoima eri apteekeissa oli hyvin samankaltainen ja varsin kattava. Lemmikkituotteisiin liittyvä oma osaaminen koettiin pääasiassa hyväksi, sillä suurin osa eri aihealueiden vastauksista asettui tasolle 4–5 (**Kuva 1**). Vastausten perusteella vahvinta osaamisaluetta olivat oraaliset loislääkkeet, jotka 98 prosenttia (n=126) vastaajista ilmoitti osaavansa hyvin. Toiseksi vahvinta osaamisaluetta koettiin olevan ulkoloishäätötuotteet ja karkotteet, jossa 96 prosenttia (n=123) vastaajista ilmoitti osaamisen olevan hyvää. Myös kysyttäessä erikseen vahvinta omaa osaamisaluetta avoimilla kysymyksillä vastattiin yleisimmin loislääkkeet (n=93, 73 %) joko sisäisesti tai ulkoisesti käytettynä. Osaamisen synnä mainittiin yleisimmin koulutus (n=45, 35 %) ja se, että tuotteita myydään eniten (n=42, 33 %).

Heikoimmaksi omaksi osaamisalueeksi arvioitiin rauhoittavat valmisteet, nivelvalmisteet, suuhygieniatuotteet, tassujen hoitoon tarkoitettujen valmisteet, ravintolisät ja silmävalmisteet (**Kuva 1**). Kysyttäessä erikseen avoimella kysymyksellä omaa heikointa osaamisaluetta mainittiin useimmiten ihonhoito (n=27, 21 %), ravintolisät (n=23, 18 %), rauhoittavat valmisteet (n=17, 13 %) ja korvien hoitoon liittyvät valmisteet (n=17, 13 %). Aihealueita pidettiin haastavina, koska usein koettiin epäselvänä, mikä valmiste sopii parhaiten eri tilanteissa ja eri yksilöillä (n=31, 24 %), menekki tuotteilla oli pieni (n=14, 11 %) tai koulutus oli ollut vähäistä (n=8, 6 %).

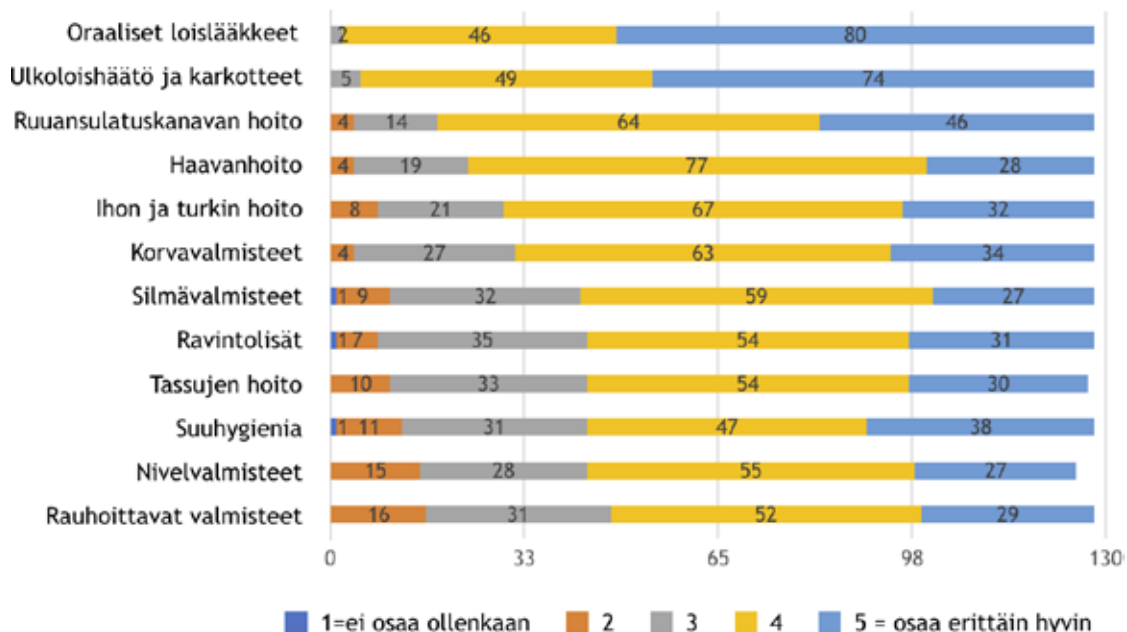
Lemmikkituotteisiin liittyvä koulutus ja tiedonhankinta

Suurin osa vastaajista koki, että lemmikkejä koskevan tiedon hankinta on pääosin henkilökunnan omalla vastuulla (n=75, 59 %) ja tietoa hankitaan lähinnä

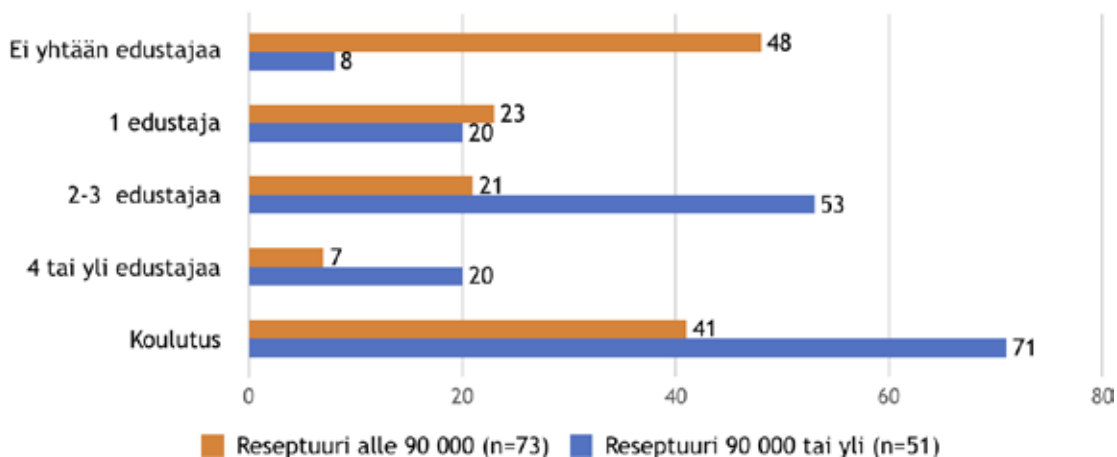
asiakkaan tarpeen mukaan internetistä esimerkiksi tuotteen valmistajan sivuilta (n=72, 55 %). Nämä vastaukset korostuivat etenkin reseptuuriltaan alle 90 000:n apteekeissa (p<0,05). Osaamisen koettiin vaihtelevan yleisesti työntekijästä riippuen (n=52, 41 %) niin pienemmissä kuin isommissakin apteekeissa (p=0,466).

Lemmikkituote-edustajia oli käynyt vähintään kerran edellisen vuoden aikana 70 % (n=90) apteekeista. Yli 90 000 reseptuurin apteekeissa edustajien käyntejä oli merkittävästi enemmän kuin tätä pienemmissä apteekeissa (p<0,001); vain neljässä apteekissa (8 %) ei ollut käynyt lemmikkituote-edustajaa edellisen vuoden aikana (**Kuva 2**). Isommissa apteekeissa oli yleisimmin käynyt 2–3 edustajaa edellisen vuoden aikana (n=27, 53 %), kun taas pienemmissä apteekeissa edustajia ei tyypillisesti ollut käynyt lainkaan edellisen vuoden aikana (n=34, 48 %). Kaikista pienimmässä alle 30 000 reseptuurin apteekeissa edustajia kävi vähiten, 63 prosentin (n=10) tapauksessa ei ollut käynyt lemmikkituote-edustajaa lainkaan.

Koulutuksiin oli osallistuttu edellisen vuoden aikana 50 prosenttia (n=64) apteekeista, ja koulutuksiin osallistuminen oli yleisempää yli 90 000 reseptuurin apteekeissa (p=0,003) kuin sitä pienemmissä apteekeissa (**Kuva 2**). Eniten koulutuksiin oli osallistuttu yli 120 000 reseptuurin apteekeista (n=17, 71%). Alle 90 000 reseptuurin apteekeissa koulutuksiin oli osallistuttu noin 41 prosenttia (n=32) apteekeista. Avoimissa vastauksissa mainituista koulutusaiheista lähes puolet koski sisä- tai ulkoisia. Muita mainittuja koulutusaiheita olivat eläinten kivunhoito ja silmä-sairaudet. Koulutuksista mainittiin myös Eläinlääkäripäivien apteekkilaisille suunnatut päivät, Farmasian Päivien eläinten hoitoa koskevat tilaisuudet sekä tukkuliikkeiden ja eläintuotteita myyvien yritysten pitämät koulutukset.

Kuva 1. Apteekkihenkilökunnan arvio omasta lemmikkituotteisiin liittyvästä osaamisesta aihealueittain, vastausten kappalemäärät (n=128).

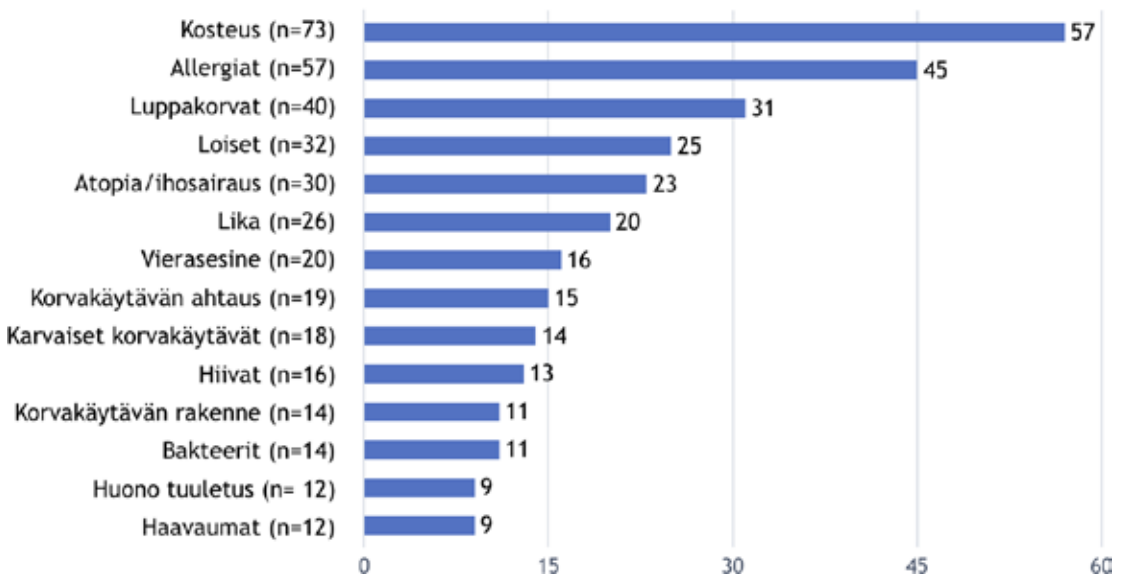
Kuva 2. Lemmikkituote-edustajien käyntimäärät (%) ja apteekin ulkopuolisiin koulutuksiin osallistuminen edellisen vuoden aikana apteekin reseptuurin mukaan jaoteltuna.

Koiran ulkokorvan tulehdus

Yleisimmin korvatulehdusten aiheuttajiksi mainittiin kosteus (n=73, 57 %) ja allergiat (n=57, 45 %), jotka ovat tyypillisiä altistavia tekijöitä korvatulehdukselle (Kuva 3). Kolmannes vastaajista nimesi korvatulehduksen aiheuttajaksi luppakorvaisuuden (n=40, 31 %), vaikka nykytiedon mukaan luppakorvaisuus ei ole korvatulehduksille altistava tekijä. Puolet vastaajista tunnisti riskiroduiksi ulkokorvan tulehdusten suhteen spanielit ja kolmannes noutajat, jotka uivat paljon. Muita mainittuja ryhmiä olivat villakoirat, terrierit ja seisojat. Varsinaisista koiraroduista mainittiin useimmiten cockerspanieli (n=15, 12 %), labradorinoutaja (n=12, 9 %) ja basset (n=9, 7 %).

Koiran korvaoireisiin apua hakevalta asiakkaalta kysyttiin pääsääntöisesti oireista (n=330, 79 % kysymyksistä) (Taulukko 2). Eniten kysyttiin eritteen

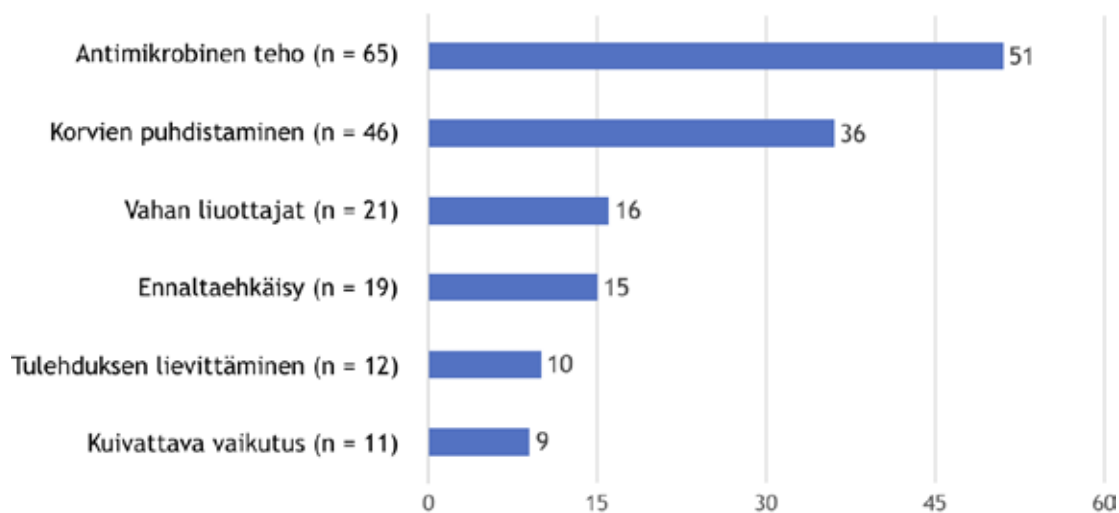
määrästä tai laadusta, yleisesti oireista tai niiden kestosta ja vaivan toistuvuudesta. Kutina, punoitus ja haju olivat yleisimmin kysytyjä yksittäisiä oireita. Koiran ominaisuuksista ja käyttäytymisestä kysyttiin harvoin. Korvatulehdusten aiheuttajana mainittiin yleisimmin kosteus, mutta vain 5 prosenttia (n=7) vastanneista kysyi koiran uimisesta. Vastaajista lähes puolet tunnisti allergiat korvatulehdusten aiheuttajina, mutta harva otti ne puheeksi asiakkaan kanssa (n=8, 6 %). Luppakorvaisuus liitettiin korvatulehdukseen usein, mutta korvien rakennetta koskevia kysymyksiä esitettiin harvemmin (n=8, 6 %). Myös koiran rotu huomioitiin harvoin asiakkaalle esitettävissä kysymyksissä (n=4, 3 %). Sama toistui kaikkien ulkoisten aiheuttavien tekijöiden kanssa. Oireista puhuttiin asiakastilanteessa, mutta ei varsinaisista aiheuttajista, altistavista tai ylläpitävistä tekijöistä.

Kuva 3. Vastauksissa yleisimmin mainitut korvatulehdusten aiheuttajat (%). Samassa vastauksessa saatettiin mainita useampia kuin yksi aiheuttaja (n > 128).

Taulukko 2. Asiakkaalta kysytyt koiran korvavaivoihin liittyvät kysymykset apteekkien henkilökunnan oman arvion mukaan. Samassa vastauksessa saatettiin mainita useampi kuin yksi kysymys (n > 128).

Oireisiin liittyvät kysymykset, n=330 (79 %)		Hoitoon ja riskitekijöihin liittyvät kysymykset, n=88 (21 %)	
	n (%)		n (%)
Eritys	63 (49)	Miten hoidettu	24 (19)
Kesto	45 (35)	Puhdistustavat	19 (15)
Yleisesti oireet	44 (34)	Eläinlääkärissä käynti/ korvanäytteet	12 (9)
Toistuvuus	36 (28)	Korvien rakenne/karvaisuus	8 (6)
Kutina	34 (27)	Allergiat	8 (6)
Punoitus	33 (26)	Uiminen	7 (5)
Haju	29 (23)	Ravinto/muutokset	4 (3)
Korvan ulkonäkö	19 (15)	Rotu	4 (3)
Pään ravistelu	10 (8)	Ikä	2 (2)
Pään asento/kallellaan	8 (6)	Vierasesine tai vamma	2 (2)
Turvotus	2 (2)	Hyttyset	1 (1)
Yleisvointi	2 (2)	Tuulelle altistuminen	1 (1)
Onko haavoja	2 (2)		
Kuume	1 (1)		
Ärsytys	1 (1)		
Tärykalvo ehjä/rikki	1 (1)		

Kuva 4. Apteekkien työntekijöiden (n=128) mainitsemat korvahuuhteiden käyttöaiheiden erot. Samassa vastauksessa saatettiin mainita useampia kuin yksi käyttöaihe (n > 128).

Korvahuhteet

Vastaajat nimesivät koirien korvahuhteiden käyttöaiheiksi yleisimmin mikrobeihin kohdistuvan vaikutuksen (n=65, 51 %) (Kuva 4), mutta harvemmin eriteltiin tarkemmin, mihin antimikrobinen teho perustuu (n=9, 7 %). Seuraavaksi yleisimpinä käyttöaiheina mainittiin korvien puhdistaminen (n=46, 36 %) ja vahan liuottajat (n=21, 16 %). Korvahuhteen kuivattava vaikutus mainittiin käyttöaiheeksi vain 11 (9 %) kertaa, vaikka kosteus nimettiin yleisimmin korvatulehdusten aiheuttajana. Vastausten mukaan korvahuhteiden valintaa ohjasivat oireet (n=42, 33 %), käyttöaihe (n=35, 27 %) ja hinta (n=34, 26 %). Koiran ominaisuudet ja tausta (n=18, 14 %, kumpikin) sekä tuotteen sopivuus tietyille yksilölle (n= 14, 11 %) vaikuttivat valintaan harvemmin.

POHDINTA

Tämänkaltaista tutkimusta lemmikkituotteisiin liittyvästä osaamisesta ja hoidon opastamisesta apteekeissa ei ole tiettävästi aikaisemmin tehty Suomessa. Tulosten perusteella lemmikkituotteita on apteekkien valikoimissa runsaasti, mutta henkilökunnan kokema lemmikkituotteisiin liittyvä osaaminen vaihtelee eri aihepiirien välillä. Loislääkkeet hallittiin hyvin, mutta monipuolinen ymmärrys koiran korvatulehduksista ja korvahuhteiden ominaisuuksista oli harvinaista. Lisäksi lemmikkien hoitoon liittyvän tiedon hankinnan koettiin olevan pääasiassa henkilökunnan omalla vastuulla etenkin pienemmissä apteekeissa.

Loislääkkeisiin liittyvää hyväksi koettua osaamista voidaan selittää sillä, että loislääkkeitä myydään apteekeissa paljon ja tietoa joutuu aktiivisesti käyttämään ja täydentämään. Suomalaisten tutkimusten mukaan eläinlääkkeistä juuri loislääkkeitä ostetaan paljon (Ukonmäki 2003, Kumakari 2005) ja niistä myös kysytään paljon lääkeneuvontapalvelusta (Sääskilähti 2004). Vastaavia kokemuksia on muun muassa Englannissa, jossa apteekkien lemmikkituotevalikoima on perinteisesti koostunut kirppu- ja matolääkkeistä (Morris 2013 ja 2016). Koska loisten häätöön tarkoitettujen valmisteiden valmistajat ovat lääkkeitä, on niistä saatavilla tutkittua tietoa, ja niistä järjestetään usein koulutuksia.

Ulkokorvan tulehdus on yleinen vaiva koirilla, mutta omistajat ymmärtävät harvoin, kuinka tärkeää on aikainen puuttuminen korvaoireisiin (Whitford 2005). Koiran kipu ja muut oireet jäävät usein omistajalta tunnistamatta. Huolimattomasti hoidetut, näennäisesti helpot tapaukset voivat muuttua monimutkaisiksi ja vaikeasti hoidettaviksi, uusiutua ja

johtaa pysyviin fysiologisiin muutoksiin (Angus 2005, Zur ym. 2011). Siksi on tärkeää varmistaa, että eläinlääkäri on tutkinut korvatulehdusta potevan lemmikin ja ohjeistanut hoidon. Vaikka vastaajat arvioivat koiran korvatulehduksiin ja korvahuhteisiin liittyvää osaamistaan hyväksi, ei tätä osaamista hyödynnetty asiakastilanteissa. Allergiat ja muut ihon kautta reagoivat yliherkkyyssairaudet aiheuttavat jopa 75 prosenttia koiran ulkokorvan tulehduksista (Goththelf 2005, Paterson 2016). Kyselyyn vastanneista kaksikolmasosaa tunnisti allergiat tai ihosairaudet korvatulehduksen aiheuttajina, mutta vain 6 prosenttia kysyi niistä asiakkaalta. Ulkokorvan tulehduksiin liitettiin nykyään jo virheelliseksi todistettua tietoa, sillä kolmannes mainitsi luppakorvaisuuden korvatulehduksia aiheuttavana tekijänä, vaikka todellisuudessa luppakorvaisuus ei ole korvatulehduksille altistava tekijä (Goththelf 2005, Gough ja Thomas 2010, Harvey ja Paterson 2014), vaan kyseessä on usein rotukohtainen alttius esimerkiksi atopiaan (cockerspanielit, dalmatiankoira), keratiniosaatihäiriöihin (cockerspanielit, länsiylämaanterrieri) tai kilpirauhasen vajaatoimintaan (afgaaninvinttikoiro, kultainennoutaja). Spanielit ja noutajat tunnistettiin kohtalaisen hyvin riskirotuina, mutta koiran käyttäytymisestä ei juurikaan asiakkaan kanssa keskustella, vaikka sekin voi altistaa ulkokorvan tulehdukselle. Esimerkiksi paljon uivat koirat kärsivät helposti liiallisesta kosteudesta korvakäytävässä ja kesäaikana paljon ulkoilevat koirat saavat korviinsa heinänvihneitä tai muita vierasesineitä (Goththelf 2005, Harvey ja Paterson 2014, Paterson 2016).

Sairauden ymmärtämisen lisäksi olisi tärkeää tuntea tarjolla olevat korvahuhteet, sekä niiden vaikuttavat aineet ja toimintamekanismit. Suomessa myynnissä olevat korvahuhteet ovat eri vaikuttavien aineiden yhdistelmiä. Yleensä huuhteet sisältävät vahaa liuottavaa, korvakäytävää kuivattavia ja antimikrobisia ainesosia vesi- tai suolaliuoksessa (Jacobson 2002, Nuttal ja Cole 2004, Paterson 2016). Vaikuttavien aineiden ja toimintamekanismien tunteminen mahdollistaa vaihtoehtojen tarjoamisen tilanteissa, joissa asiakkaan pyytämää tuotetta ei ole varastossa. Internetiä ja valmistajien sivuja käytetään tietolähteinä asiakkaan tarpeisiin usein, mutta korvahuhteista löydettävä tieto on usein puutteellista ja hankalasti löydettävissä. Erään ison kansainvälisen yrityksen korvahuhteita koskevia tietoja pääsee lukemaan vain eläinklinikoiden työntekijä kirjautumalla erilliseen palveluun. Helposti saatavilla oleva tieto on usein riittämätöntä asiakkaan tarpeisiin. Valmis-

teen sisältöä ei aina ilmoiteta, ja tuotteesta saatetaan sanoa ainoastaan sen sopivan kaikille. Tutkimusten mukaan kuitenkin suurin osa paikallisesti käytettävistä valmisteista ovat potentiaalisia kosketusallergian aiheuttajia (Nuttal ja Cole 2004), ja toisaalta kaikki kemikaalit voivat aiheuttaa tulehduksen päästessään rikkoutuneen tärykalvon kautta välikorvaan (Harvey ja Paterson 2014).

Farmaseuttiseen peruskoulutukseen kuuluu hyvin vähän eläinlääketietoa Suomessa ja muualla maailmassa (Ceresia ym. 2009, O’Driscoll ym. 2014, Frankel ym., Young ym. 2017). Lisäksi täydentävän lemmikkitiedon hankkiminen on vastausten perusteella pääasiallisesti työntekijän omalla vastuulla ja osaaminen riippuu työntekijästä. Apteekin koko vaikuttaa merkittävästi henkilökunnan mahdollisuuksiin hankkia tietoa aiheesta. Tulosten mukaan reseptuuriltaan alle 90 000:n apteekkeissa osallistutaan vähemmän koulutuksiin ja tuote-edustajia käy näissä apteekkeissa harvemmin. Noin 70 prosenttia suomalaisista apteekkeista on reseptuuriltaan alle 100 000 (Apteekkariliitto 2018), joten tämä koskettaa suurta osaa apteekkien työntekijöistä. Farmaseuttisella henkilökunnalla olisi kuitenkin hyvät valmiudet omaksumaa lemmikkien terveydenhoitoon liittyvää tietoa ja tukea eläinlääkäreiden työtä farmaseuttisella erityisosaamisella (Ceresia ym. 2009). Lemmikkien merkitys perheenjäsenenä on kasvanut ja niiden hoitoon kulutetaan aikaa ja rahaa, joten lemmikkien terveydenhoitoon liittyvän tiedon hallitseminen on yhä tärkeämpää myös apteekkeissa (O’Driscoll ym. 2014, Young ym. 2017).

Tutkimuksen vahvuutena on koko Suomen apteekkeista kerätty aineisto, joten kyselyn vastaukset antavat signaaleja tosielämän tilanteista ja ongelmista laajalta alueelta. Vastausprosentti jäi kuitenkin matalaksi, mikä on syytä huomioida tulosten arvioinnissa ja niiden yleistettävyydessä. Avoimista kysymyksistä poimitut aiheet luokiteltiin tätä tutkimusta varten, joten luokitteluun vaikutti tekijän (J.K.) oma tulkinta vastausten sisällöstä.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Apteekkeissa myydään paljon lemmikkien terveydenhoitoon liittyviä tuotteita, joita koskeva osaaminen ja kouluttautuminen vaihtelevat. Eläinten terveydenhoitoon liittyvää koulutusta tulisi kehittää niin, että kaikenkokoisten apteekkien työntekijät voisivat osallistua koulutuksiin. Myös apteekkilaisille suunnattuja eläinten hoitoon keskittyviä tietokantoja tulisi kehittää, jotta tietoa olisi saatavilla helposti. Koiran ulko-

korvantulehduksen aiheuttajat, altistavat ja ylläpitävät tekijät tulisi tunnistaa paremmin, jotta asiakasta osattaisiin neuvoa tarvittaessa ottamaan yhteyttä eläinlääkäriin ja jotta neuvonta apteekissa tukisi eläinlääkäriin antamia hoito-ohjeita. Korvahuuhteiden suhteen osaaminen rajoittuu yleisimpiin käyttöaiheisiin ja oireiden lievittämiseen. Vaikuttavien aineiden tuntemisessa ja tuotteiden vertailussa on puutteita, ja niistä saatavilla oleva tieto on hajanaista.

SUMMARY

Pharmacy personnel's expertise related to products for use in companion animals, canine otitis externa and ear products

Background: Products for use in companion animals are commonly sold in pharmacies, but there is a lack of reliable information related to these products. Pharmacists' education includes rarely studies concerning animals and their health care. Otitis externa is a common problem in dogs, and its treatment usually includes ear products that are sold in pharmacies. The objective of this study was to study pharmacy personnel's expertise and policies to obtain knowledge of products for use in companion animals, especially ear cleaning products used in the treatment of canine otitis externa.

Materials and methods: The data was collected by web-based semi-structured survey from Finnish pharmacies. We analysed 128 responses and compared distributions with different variables such as the size of the pharmacy. Statistical significance was observed with Pearson's chi-square test.

Results: The best area of expertise was oral antiparasitic medicines and the worst included tranquillizers. Product-specialist's visits and education were more common in bigger pharmacies than in smaller pharmacies ($p < 0,001$). The most commonly mentioned causes for dog's otitis externa were moisture ($n=73$, 57%), allergies ($n=57$, 45%) and floppy ears ($n=40$, 31%). Signs were main topic ($n=330$, 79%) in questions asked from customers, who seek help for dog's ear problems. Dog's breed, comorbidities or behavior were given less attention in customer service. Antiseptic ($n=65$, 51%) and cleaning ($n=46$, 36%) ear products were commonly known, but active ingredients were rarely mentioned.

Conclusion: Education and information databases related to products used for companion animals should be enhanced and developed so that information could be easily accessed in all pharmacies. Customer counselling related to the treatment of dog's ear infections focuses on relieving signs. To improve guidance it is important to confirm that the veterinarian has examined the factors behind the problem. Pharmacists should know the most important causes and perpetuating factors of canine otitis externa as well as ear cleaner's active ingredients and their use in different purposes to prevent recurrent ear infections.

Key words: canine otitis externa, dog's ear cleaners, treatment of companion animals

→ **Johanna Kiili**

BSc (MSc student) (Pharm.)

University of Eastern Finland, School of Pharmacy

→ **Niina Karttunen***

Senior lecturer, PhD (Pharm.),

University of Eastern Finland,

School of Pharmacy

PL 1627, 70211 Kuopio

niina.karttunen@uef.fi

*Correspondence

Sidonnaisuudet: Ei sidonnaisuuksia

KIRJALLISUUS

Angus JC: Cytology and histopathology of the ear in health and disease. Kirjassa: Small Animal Ear Diseases. E-Book. An Illustrated Guide. Second edition. Toim. Gotthelf LN, Elsevier Saunders, Missouri 2005

Apteekkariliitto. Apteekit numeroina.

Apteekkariliitto 2018. Haettu internetistä 16.5.2018 <http://www.apteekkariliitto.fi/apteekkitieto/apteekit-numeroina.html>

Ceresia ML, Fasser CE, Rush JE ym.: The role and education of the veterinary pharmacist. Am J Pharm Educ 73: 16, 2009

Elintarviketurvallisuusvirasto Evira.

Mikrobilääkkeiden käyttösuositukset eläinten tärkeimpiin tulehdus- ja tartuntatauteihin. Elintarviketurvallisuusvirasto Evira ja Helsingin yliopiston eläinlääketieteellinen tiedekunta. Helsinki, 2016. Saatavilla internetissä: <https://www.evira.fi/tietoa-evirasta/julkaisut/elaimet/oppaat/mikrobilaaikkeiden-kayttosuositukset-elainten-tarkeimpiin-tulehdus--ja-tartuntatauteihin/>

Frankel G, Kusno A, Louizos C: Five things every community pharmacist should know when dispensing for 4-legged patients. CPJ 149: 99-106, 2016

Gotthelf LN: Factors that predispose the ear to otitis externa, s. 141-171. Kirjassa: Small Animal Ear Diseases. E-Book. An Illustrated Guide. Second edition. Toim. Gotthelf LN, Elsevier Saunders, Missouri 2005. Elsevier Saunders, Missouri, 2005a

Gough A, Thomas A: Breed predisposition to disease in dog and cats, s. 2-214. Second edition. Wiley-Blackwell, Chichester, 2010

Harvey R, Paterson S: Otitis externa. s. 13-73 ja 115-120. Kirjassa: An Essential Guide to Diagnosis and Treatment. CRC Press. Boca Raton, 2014a

Huang HP, Little CJL, McNeil PE: Histological changes in the external ear canal of dogs with otitis externa. Vet Dermatol 20: 422-428, 2009

Jacobson LS: Diagnosis and medical treatment of otitis externa in the dog and cat. J S Afr Vet Assoc 73: 162-170, 2002

Kaimio M, Sajjonmaa-Koulumies L, Laitinen-Vapaavuori O: Survey of otitis externa in American Cocker Spaniels in Finland. Acta Vet Scand 59: 1-9, 2017

Kennelliitto: Koirat. Haettu internetistä 8.5.2018 www.kennelliitto.fi/koirat

Kumakari H: Eläinlääkkeiden myynti apteekissa-haastattelututkimus farmaseuteille ja proviisoreille. Farmaseutin lopputyö, Itä-Suomen yliopisto 2005

Lääkepolitiikka 2020: Kohti tehokasta, turvallista, tarkoituksenmukaista ja taloudellista lääkkeidenkäyttöä. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2011:2 Helsinki, 2011.

Morris R: Thinking about stocking veterinary products in your pharmacy? Read on! The Pharmaceutical Journal 4, 2013

Morris R: Supervision of veterinary medicines sale. The Pharmaceutical Journal 7, 2016.

Nuttall T, Cole L: Ear cleaning: the UK and US perspective. Vet Dermatol 15: 127-136, 2004

O'Driscoll NH, Juwah C, Labotiviadi O, Lamb AJ: Veterinary pharmacy within the United Kingdom: Review of current practice and education. Pharmacy Education 14: 26-30, 2014

O'Neill DG, Church DB, McGreevy PD, Thomson PC, Brodbelt DC: Prevalence of disorders recorded in dogs attending primary-care veterinary practices in England. Plos one. 9:e90501, 2014

Paterson S: Topical ear treatment – options, indications and limitations of current therapy. J Small Anim Pract 57: 668-678, 2016

Sääskilahti J: Mikä koiran lääkinnässä askarruttaa? – tutkimus Kuopion lääkeinformaatiokeskukseen tulleista eläinlääkkeistä koskevista kysymyksistä. Farmaseutin lopputyö, Itä-Suomen yliopisto, 2004

Zur G, Lifshitz B, Bdolah-Abram T: The association between the signalment, common causes of canine otitis externa and pathogens. *J Small Anim Pract* 52: 254-258, 2011

Ukonmäki M: Koiran hoito ja kotilääkintä-neuvonta apteekissa. Farmaseutin loppuyö, Itä-Suomen yliopisto, 2003

Whitford RE: Marketing ear service. Kirjassa: *Small Animal Ear Diseases. E-Book. An Illustrated Guide. Second edition.* Toim. Gotthelf LN, Elsevier Saunders, Missouri 2005

Young NW, Royal KD, Davidson GS: Baseline knowledge of potential pet toxins: A survey of pharmacists. *Pharmacy Practice* 15: 1058, 2017

LIITE 1: Apteekkikyselyn kysymykset, joita hyödynnettiin tutkimuksessa

Postinumeroalue _____

Reseptuuri

- alle 30 000
- 30 000–60 000
- 60 000–90 000
- 90 000–120 000
- 120 000–150 000
- yli 150 000

Vastaajan asema apteekissa

- Apteekkari
- Proviisori
- Farmaseutti
- Farmanomi/Lääketyöntekijä
- Tekninen työntekijä
- Muu

Lemmikkituotteisiin liittyvä osaaminen ja koulutus

Mitä lemmikkituotteita apteekissanne on myynnissä (voi valita useita vaihtoehtoja)

- Oraaliset loislääkkeet
- Haavanhoito
- Korvavalmisteet
- Silmävalmisteet
- Iho/turkinhoito
- Ruuansulatuskanavan tuotteet
- Suuhygieniä
- Ravintolisät
- Ulkoloishäätö ja karkotteet
- Tassujen hoitoon tarkoitetut valmisteet
- Rauhoittavat valmisteet (esim. eroahdistukseen, paukkuarukuuteen)
- Nivelvalmisteet
- Muita, mitä? _____

Lemmikkituotteisiin liittyvä osaaminen.

Valitse omaa osaamistasi vastaava taso asteikolta 1–5:

1 en osaa ollenkaan, 5 Osaan erittäin hyvin

- Oraaliset loislääkkeet
- Haavanhoito
- Korvavalmisteet
- Silmävalmisteet
- Iho/turkinhoito
- Ruuansulatuskanavan tuotteet
- Suuhygieniä
- Ravintolisät

- Ulkoloishäätö ja karkotteet
- Tassujen hoitoon tarkoitetut valmisteet
- Rauhoittavat valmisteet (esim. eroahdistukseen, paukkuarkuuteen)
- Nivelvalmisteet
- Muut

Mikä on lemmikki tuotteita ajatellen vahvin osaamisalueesi? Perustelee vastauksesi.

Mikä on lemmikki tuotteita ajatellen heikoin osaamisalueesi? Perustelee vastauksesi.

Onko apteekkinne työntekijöitä osallistunut lemmikki tuotteita käsitteleviin koulutuksiin viimeisen vuoden aikana?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

Mitä aihealuetta koulutus koski?

Montako kertaa apteekissanne on käynyt lemmikki tuote-edustaja viimeisen vuoden aikana?

- 1
- 2-3
- 4-5
- 6 tai enemmän
- Apteekissamme ei ole käynyt lemmikki tuote-edustajaa viimeisen vuoden aikana

Valitse 1–2 kohtaa, jotka kuvaavat eniten apteekkiänne suhteessa lemmikkejä koskevan tiedon hankintaan.

- Tuote-edustaj(i)ä käy säännöllisesti kertomassa uusista lemmikkien terveydenhoitoon liittyvistä tuotteista.
- Tietoa hankitaan internetistä (esim. valmistajien sivuilta) asiakkaan sen hetkisen tarpeen mukaan.
- Apteekkimme henkilökunta osallistuu säännöllisesti lemmikkien terveydenhoitoa koskeviin koulutuksiin. Tietoa jaetaan muille työntekijöille koulutuksen jälkeen.
- Lemmikkien terveydenhoitoa koskevan tiedon hankintaan ei ole systemaattista tapaa. Tiedon hankinta on suurimmaksi osaksi henkilökunnan omalla vastuulla.
- Lemmikkien terveydenhoitoa koskeva osaaminen riippuu siitä, kuka on töissä. Osaamisen taso vaihtelee henkilöstä riippuen runsaasti.

Koiran ulkokorvan tulehdus ja korvahuuhteet

- Mitkä tekijät aiheuttavat koirille ulkokorvan tulehdusta?
- Mainitse koirarotuja, joilla ulkokorvan tulehdukset ovat yleisiä.
- Millaisia kysymyksiä esität asiakkaalle, joka valittaa koiransa korvaoireita?
- Millaisia eroja on koiran korvahuuhteiden käyttöaiheilla?
- Mitkä tekijät vaikuttavat korvahuuhteen valintaan?